

УДК: 347.728.1

Л.В.Гуцаленко

Вінницький національний аграрний університет

КОНТРОЛІНГ ПРИБУТКУ В АДАПТИВНІЙ ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ

Постановка проблеми. Розвиток ринкової економіки України спонукає до пошуку нових підходів управління сільськогосподарськими підприємствами. Стрімкий та динамічний розвиток внутрішнього та зовнішнього середовища вимагають від підприємств складної інформаційної системи, часткою якої є облікова. Можливість дії адаптивної облікової системи проявляється через контролінг, складовими якого є планування, управління, організація, аналіз, облік, контроль і прогнозування.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам обліку прибутків підприємств присвячено праці вчених-економістів, зокрема І.О. Бланка, М.Я. Дем'яненка, В.М. Жука, К.К. Кірейцева, М.М. Коцупатрого, П.Т. Саблука та ін. Значна кількість досліджень проведена вченими щодо розвитку в Україні контролінгу. Однак майже відсутні дослідження щодо поєднання ролі та функцій контролінгу з метою забезпечення якості інформації щодо результатів діяльності підприємств.

Мета статті полягає в дослідженні розвитку і реалізації прогностичної функції обліку в аграрному секторі та адаптація її до умов ринкового середовища через контролінг, який спрямований на майбутню прибуткову діяльність суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Вивчення еволюції обліково-економічної думки приводить до висновку, що тенденції розвитку систем і методів управління в умовах ринку потребують адекватної системи інформаційного забезпечення [6, с.98].

Підприємство як будь-яка відкрита система не може існувати без обміну з зовнішнім середовищем, у зв'язку з чим виникає потреба його адаптації.

Адаптивна система – це система, яка зберігає працездатність при непередбачуваних змінах властивостей об'єкта управління, цілей управління або навколишнього середовища шляхом зміни алгоритму

функціонування чи пошуку оптимальних станів [4, с. 21].

Проведені дослідження дають змогу дійти висновку, що під адаптивною системою обліку слід розуміти облікову систему, яка здатна оперативного пристосовуватися до нових економічних, правових та інших умов відповідно до потреб системи управління, інформаційних запитів зовнішніх користувачів на національному та світовому ринках [3, с.397–401].

На нашу думку загальноприйняті в різних країнах принципи фінансового обліку впроваджуються на підприємствах нашої країни не повною мірою, що впливає на зміни в системі управління.

Ми погоджуємось з думкою М.С.Пушкаря, що якість бухгалтерського обліку залежить від рівня системи управління, яка відіграє активну роль, а бухгалтерський облік підпорядковується їй як організаційно, так і в методичному відношенні [6, с.63].

О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев та Т.М. Пахомова відзначають, що обліково-аналітичний механізм як інтегрована система потребує формування обліку та аналізу, як окремих локальних підсистем, які з урахуванням можливостей та вимог функціональної і структурної інтеграції повинні бути адаптовані одна до одної, а в цілому – до вимог менеджменту [2, с.91].

Адаптивність управління – це одна з основних властивостей системи, що відображує здатність швидко й гнучко реагувати на будь-які зміни середовища і виробляти адекватні управлінські команди, які дають можливість мінімізувати дію чинників, які збуджують систему, причому забезпечують її стійку роботу й стійку динаміку розвитку [2, с.51–68].

Методологічною основою адаптивних форм управління є концептуальні положення, які включають комплекс взаємопов'язаних елементів з метою стійкого та сталого розвитку суспільства.

Системи є адаптивними тоді, коли при змінах будь-яких умов в їх оточенні вони можуть впливати на мікрорівні (показники діяльності підприємства) чи макрорівні (розвиток галузі тощо).

Адаптивність системи обліку має забезпечувати стійкість функціонування національної облікової системи в цілому. Досягнення стійкості вимагає передбачення та прогнозування можливих змін, на основі яких слід сформувані відповідні стратегії управління, що забезпечать прибутковість та економічну стійкість підприємств.

Адаптивність облікової системи можлива за умов використання

певним методичних прийомів. Дослідження показали, що методичні прийоми, які забезпечують можливість дії адаптивної облікової системи, проявляються через контролінг (рис.1).

Поняття **«контролінг»** походить від англійського «to control», яке в економічному розумінні означає управління, спостереження, контроль. Контролінг як система підтримки управлінських рішень був вперше запроваджений на підприємствах США наприкінці XIX – на початку XX ст. Спочатку контролінг був сконцентрований переважно на фінансових питаннях (фінансовий контролінг) і розглядався виключно як функціональний блок фінансового менеджменту. З часом сфера компетенції контролера стала поширюватись на маркетинг, постачання, виробництво. У континентальній Європі контролінг активно почали впроваджуватися починаючи із 70-х років минулого століття. Сьогодні служби контролінгу функціонують практично на всіх великих та більшості середніх підприємств [7, с.56].

Як відомо, основним об'єктом контролінгу є прибуток підприємства, тому вважаємо за доцільне зупинитись на «контролінгу прибутку».

Контролінг прибутку – це система внутрішнього контролю, що забезпечує концепцію контрольних дій на найпріоритетніших напрямках формування та використання прибутку підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних результатів від передбачуваних та прийняття оперативних управлінських рішень для виконання встановлених завдань [1, с.120].

І.О. Бланк виділяє такі принципи побудови системи контролінгу прибутку:

- спрямованість системи контролінгу на реалізацію розробленої стратегії управління прибутком підприємства;
- багатофункціональність контролінгу прибутку;
- орієнтованість контролінгу прибутку на кількісні стандарти;
- відповідність методів контролінгу методам аналізу і планування прибутку;
- своєчасність операцій контролінгу;
- гнучкість побудови контролінгу;
- простота побудови контролінгу;
- економічність контролінгу [1, с.121].

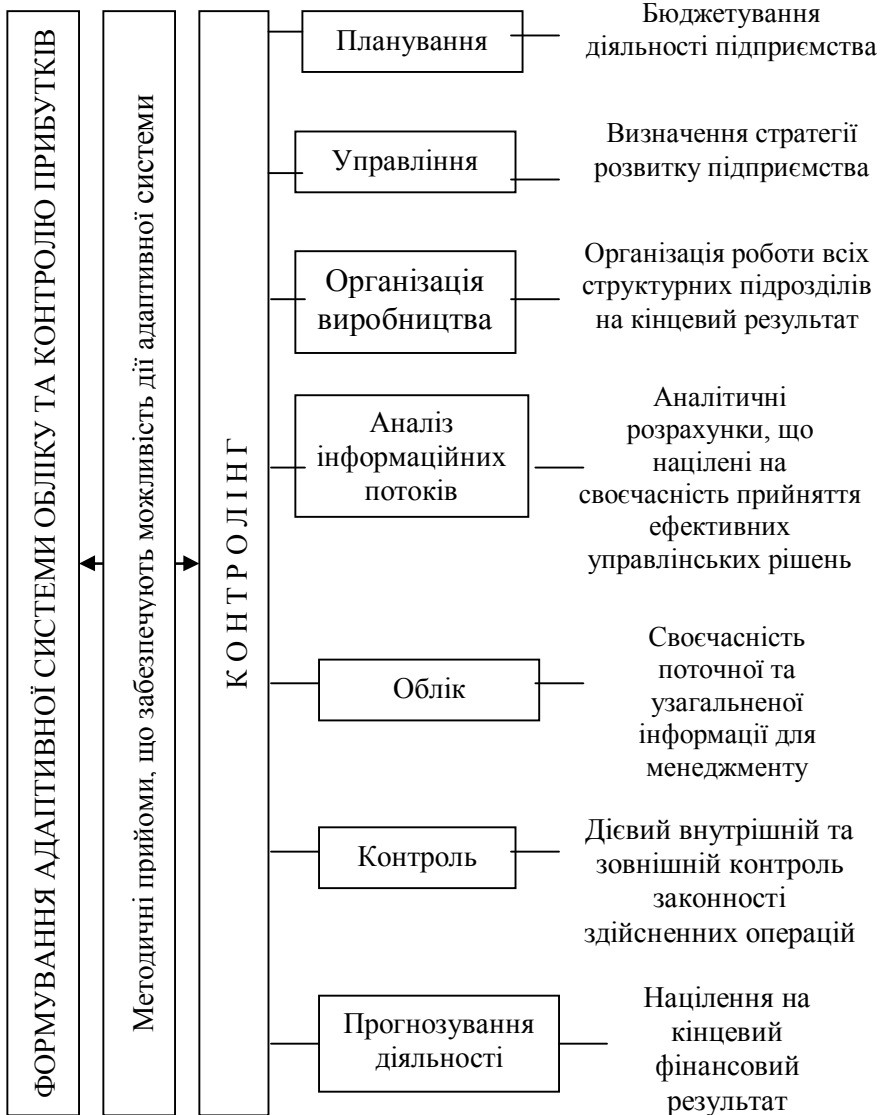

Рис. 1. Методичні прийоми, що забезпечують можливість дії адаптивної облікової системи (розроблено автором)

За І.О. Бланком контролінг прибутку має певні етапи (рис.2).

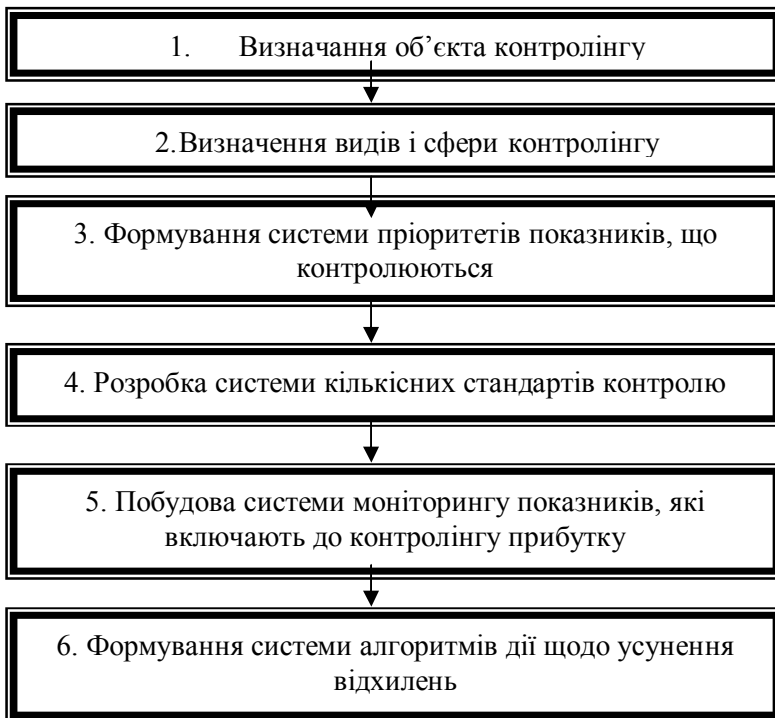

Рис. 2. Зміст і послідовність етапів побудови системи контролінгу прибутку на підприємстві [1, с.123]

Розглянемо більш детально кожний з них.

1. *Визначання об'єкта контролінгу.* Об'єктом контролінгу прибутку є рішення керівників вищої ланки підприємства стосовно формування, розподілу та використання його на підприємстві.

2. *Визначення видів і сфери контролінгу* залежить від стратегічних планів розвитку підприємства, однак необхідно їх розробляти з врахуванням поточного та майбутнього періоду.

На нашу думку, особливо в умовах економічної кризи певну увагу необхідно приділити оперативному контролінгу прибутків, оскільки від оперативності прийнятих рішень можуть залежати ключові позиції щодо формування прибутку в майбутньому.

3. *Формування системи пріоритетів показників, що контролюються.*

І.О. Бланк пропонує систему показників будувати за

значущістю пріоритетів з використанням ранжованого ряду, тобто першого, другого та третього рівнів. Побудуємо систему пріоритетів показників відповідно до Звіту про фінансові результати підприємства (табл. 1)

Таблиця 1

Формування системи контрольованого показника чистого прибутку

Пріоритет и першого порядку	Пріоритети другого порядку	Пріоритети третього порядку	Пріоритети четвертого порядку	Аналітична інформація
Сума чистого прибутку (збитку)	Фінансовий результат (прибуток, збиток) від операційної діяльності	Сума доходів	Виручка від реалізації продукції	
			Інші операційні доходи	
			Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	
		Сума витрат	Податкові зобов'язання (ПДВ, акцизний збір тощо)	
			Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	
			Адміністративні витрати	
			Витрати на збут	
			Інші операційні витрати	

			Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	
Фінансовий результат (прибуток, збиток) від іншої звичайної діяльності	Сума доходів		Дохід від участі в капіталі	
			Інші фінансові доходи	
			Інші доходи	
	Сума витрат		Втрати від участі в капіталі	
			Інші витрати	
	Фінансовий результат (прибуток, збиток) від надзвичайних подій	Сума доходів		Надзвичайні доходи
Сума витрат			Надзвичайні витрати	

4. *Розробка системи кількісних стандартів контролю.* Після визначення ранжируваного ряду показників, які необхідно контролювати, виникає необхідність встановлення кількісних стандартів по кожному з них як абсолютних так і в відносних показниках.

5. *Побудова системи моніторингу показників, які включають до контролінгу прибутку.* Система моніторингу є основою контролінгу прибутку, оскільки має забезпечувати постійне спостереження за показниками формування та використання прибутку, визначати відхилення фактичних результатів від передбачуваних та оперативно виявляти причини виникнення відхилень.

6. *Формування системи алгоритмів дії щодо усунення відхилень* є заключним етапом побудови контролінгу прибутку на підприємстві. За результатами досліджень менеджери приймають рішення про наступні дії підприємства з певними коригуваннями чи змінами.

Упровадження на підприємствах системи контролінгу

прибутку дасть змогу суттєво підвищити ефективність усього процесу управління нею [1, с.127–131].

Висновки. Узагальнюючи вище викладене можна дійти висновку, що реалізація прогностичної функції обліку в аграрному секторі та адаптація її до умов ринкового середовища можлива саме через контролінг, який спрямований на майбутню прибуткову діяльність суб'єктів господарювання.

Список літератури.

1. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – 2-е изд., расш. и доп. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 752 с.
2. Быстряков И. К. Адаптивное управление эколого-ориентовным развитием как методологическая проблема / И. К. Быстряков // Методы решения экологических проблем / [под ред. Л. Г. Мельника]. – Сумы: Университетская книга, 2001. – С. 51–68.
3. Гуцаленко Л. В. Концептуальні основи адаптивної системи обліку сільськогосподарських підприємств / Л. В. Гуцаленко // Розвиток аграрної економічної науки в Україні та її завдання в умовах освоєння ринкової системи господарювання: Матеріали восьмих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчених економістів-аграрників 20-21 черв. 2006 р. м. Київ. – С. 397–401.
4. Энциклопедия кибернетики: в 2 т. Т. 1. – К. : Украинская советская энциклопедия, 1975. – 286 с.
5. Гудзинський О. Д. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму менеджменту / О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, Т. М. Пахомова // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С. 89–92.
6. Пушкар М. С. Філософія обліку / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 157 с.
7. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: моногр. / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2008. – 272 с.

Анотація. В статті визначено місце та функції контролінгу прибутку в адаптивній обліковій системі. Досліджено зміст і послідовність етапів побудови системи контролінгу прибутку на підприємстві.

Ключові слова. облікова система, контролінг, прибуток

Аннотация. В статье определены место и функции контролинга прибыли в адаптивной учетной системе. Исследовано смысл и последовательность этапов формирования системы контролинга прибыли на предприятии.

Ключевые слова. Учетная политика, контролинг, прибыль

Annotation.

In the article certainly a place and functions of controlling income in the adaptive registration system. Investigational maintenance and sequence of the stages construction of the system in controlling income on an enterprise.

Keywords: registration system, controlling, income.